

§ 2–3. Эвалюцыя грамадства і эканомікі ў старажытнасці

ВЫТВОРЧАЯ ГАСПАДАРКА РАДАВАЯ АБШЧЫНА ІНДАЕЎРАПЕЙЦЫ КАМЕНЬ БРОНЗА СУСЕДСКАЯ АБШЧЫНА НЕАЛІТЫЧНАЯ РЭВАЛЮЦЫЯ ПРЫСВОЙВАЛЬНАЯ ГАСПАДАРКА ЖАЛЕЗА

1. Удасканаленне прылад працы і тэхналогій.

Пачатак выкарыстання прылад працы стаў пачаткам гісторыі чалавецтва. Іх вялізнае значэнне для развіцця чалавека адлюстравана ў назвах перыядаў першабытнай эпохі.

Чаму выкарыстанне прылад працы лічыцца першай старонкай гісторыі чалавецтва?

Каменны век	<i>Палеаліт</i> — старажытны каменны век (ранні, сярэдні, позні)	100–35 тыс. гадоў таму — 10-е тыс. да н. э.
	<i>Мезаліт</i> — сярэдні каменны век	9–5-е тыс. да н. э.
	<i>Неаліт</i> — новы каменны век	Канец 5-га — канец 3-га тыс. да н. э.
Бронзавы век		2-е тыс. да н. э. — VIII ст. да н. э.
Жалезны век		VII ст. да н. э. — канец V ст. н. э.

Перыядызацыя старажытнай гісторыі Беларусі

Прыблізна 2 млн гадоў таму чалавек умелы пачаў апрацоўваць камяні, абабіваючы іх па краях, надаючы тым самым завостраную або вострую форму. Такая форма дазваляла зручней выконваць разнастайныя дзеянні, галоўным з якіх заставалася здабыча ежы. Першапачаткова каменныя прылады былі зусім простыя, пры гэтым тэхналогія іх вырабу захоўвалася доўгі час.

Пачатак падпарадкавання прыроды

Прылады працы чалавека прамаходзячага

Успомніце, якія матэрыялы старажытны чалавек выкарыстоўваў для стварэння прылад працы.

Удасканаленне прылад працы неандэртальцамі

Якія перавагі ў паляванні давала кідальная зброя?

Рэвалюцыйныя вынаходствы крананьёнца

Загатоўка. Крэмень.
9–8-е тыс. да н. э.
Гродзенская вобласць

Са з’яўленнем чалавека прамаходзячага звязаны далейшы прагрэс у вытворчасці прылад працы: яны сталі больш разнастайныя, ускладнілася тэхніка іх вырабу. З’явілася ўніверсальная прылада працы — ручное біла, яно было апрацаванае з двух бакоў і прыдатнае як для рубкі, так і для рэзання. Каля 1 млн гадоў таму чалавек пачаў выкарыстоўваць каменныя сякеры. Апроч каменю для вырабу прылад працы ўжываліся і іншыя матэрыялы.

Найважнейшым дасягненнем чалавека прамаходзячага стала штучная здабыча агню трэннем або пры дапамозе крэсіва (у адрозненне ад аўстралапітэкаў, што карысталіся агнём выпадковых пажараў).

У часы неандэртальцаў каменныя прылады працы ўдасканаліліся. Старажытныя майстры папярэдне нарыхтоўвалі кавалкі крэменю правільнай формы, з якіх сколвалі вострыя адшчэпы. Адначасова з гэтым з’явілася кідальная зброя, з дапамогай якой можна было больш эфектыўна паляваць на буйных жывёл, напрыклад мамантаў. Тыповай прыладай працы стала шматфункцыянальнае скрэбла, з яго дапамогай людзі апрацоўвалі дрэва і шкуры, габлявалі і рэзалі.

Крананьёнцы доўгі час карысталіся такімі самымі прыладамі працы, як і іншыя прадстаўнікі роду Номо. Але ў познім палеаліце адбыліся настолькі значныя зрухі ў выкарыстанні прылад працы, што прынята казаць пра іх рэвалюцыйны характар. Сярод найбольш істотных новаўвядзенняў гэтага часу трэба вылучыць лёгкія кідальныя дзіды і гарпуны (у тым ліку з косці), рыбалоўныя кручкі, іголки з вушкам, дзідакідалкі (механічнае прыстасаванне для кідання дроцікаў). Асабліва варта адзначыць вынаходства лука са стрэламі.

Далейшае развіццё мысленне чалавека разам з яго схільнасцю да вынаходніцтва атрымала ў мезаліце. У гэты час шырока распаўсюдзіліся мікраліты — невялікага памеру вырабы з каменю, якія выкарыстоў-

валі ў якасці ўкладышаў у драўляную або касцяную аснову (для стварэння састаўных прылад працы або зброі).

Лук — кідальная зброя — суправаджаў чалавека на працягу эпох першабытнасці, Старажытнага свету і Сярэднявечча. Магчыма, упершыню яго пачалі выкарыстоўваць яшчэ 64 тыс. гадоў таму: нядаўна на поўдні Афрыкі былі знойдзены старажытныя каменныя наканечнікі стрэл таго часу. Вялікае распаўсюджанне лук атрымаў ужо ў мезаліце.

*Крэмневыя наканечнікі стрэл.
Позні неаліт. Паселішча Млыны.
Камянецкі раён Брэсцкай вобласці*

Карыстаючыся дадатковымі крыніцамі інфармацыі, высветліце, як старажытныя людзі першапачаткова выкарыстоўвалі лук.

Такі прагрэс у развіцці стаў адказам на чарговы выклік прыроды — пачаўся новы ледавіковы перыяд. Ва ўмовах рэзкага пахаладання чалавек пачаў будаваць больш трывалае жытло і засноўваць сталыя паселішчы (у іх археолагі часта знаходзяць ямы для захоўвання прадуктаў). У перыяд сярэдняга каменнага веку прысвойвальная гаспадарка дасягнула найвышэйшага, але адначасова і гранічнага ўзроўню развіцця.

2. Неалітычная рэвалюцыя — найважнейшая падзея ў гісторыі чалавецтва. Да 10-га тыс. да н. э. чалавек рассяліўся па ўсіх кантынентах (за выключэннем Антарктыды). Дзякуючы выкарыстанню прылад працы і зброі чалавек умацаваўся як пануючы від.

Змены клімату, змяншэнне колькасці асобных відаў жывёл прывялі да новага крызісу ў развіцці чалавецтва. Спрабуючы выжыць, старажытныя людзі знайшлі два шляхі яго пераадолення.

Пераход да аселасці

Крызіс у грамадстве
паляўнічых і збіральных

Шляхі пераадолення крызісу

Некаторыя групы насельніцтва, што жылі ў суровых умовах поўначы Еўразіі, пустынь Аўстраліі, джунгляў Афрыкі, Паўднёвай Амерыкі і Паўднёва-Усходняй Азіі, замерлі ў сваім развіцці, закансерваваўшы традыцыйны лад жыцця, і не дапускалі ніякіх змен. У такіх чалавечых супольнасцях склалася сістэма *табу* (строгая забарона на здзяйсненне пэўных дзеянняў), якая абмяжоўвала вынішчэнне жывёл і ўжыванне ежы, а таксама ўмешвалася ў сямейна-шлюбныя адносіны. Так удавалася стрымліваць рост колькасці насельніцтва і жыць у гармоніі з прыродай, па-ранейшаму беручы ў яе ўсё неабходнае ў гатовым выглядзе.

На думку часткі вучоных, не толькі прырода, але і старажытныя людзі нясуць адказнасць за выміранне мамантаў. На ўсіх кантынентах гэта адбылося каля 11 тыс. гадоў таму. Магчыма, асобныя папуляцыі мамантаў яшчэ некалькі тысяч гадоў жылі і залявана. Гэтую гіпотэзу пацвярджаюць знаходкі на востраве Урангеля, які знаходзіцца ў Паўночным Ледавітым акіяне. Маманты, што жылі там, былі меншыя за сваіх мацерыковых сабратаў і вымерлі каля 3,7 тыс. гадоў таму.

Суадносіны памераў маманта і яго сучаснага нашчадка — слана.
Музей маманта імя П. А. Лазарава. Г. Якуцк. Расійская Федэрацыя

Першая рэвалюцыя ў гісторыі

Неалітычная рэвалюцыя — пераход ад прысвойвальнай гаспадаркі да вытворчай.

У іншых прыродных умовах з больш спрыяльным кліматам (Пярэдняя Азія, Егіпет, Індыя, Паўднёва-Усходняя Еўропа) у развіцці чалавецтва адбыўся прарыв. Людзі пачалі свядома ўздзейнічаць на прыроду, займаючыся земляробствам і жывёлагадоўляй. Змены былі настолькі значныя, што атрымалі назву **неалітычнай рэвалюцыі**.

Гэта не была імгненная падзея, у розных рэгіёнах свету яна расцягнулася з 9-га да 3-га тыс. да н. э. Найбольш старажытным яе ачагом быў Бліжні Усход. На тэрыторыі Беларусі пра зараджэнне земляробства і пачатак гадоўлі свойскай жывёлы можна казаць з сярэдзіны 3-га тыс. да н. э. Пераход да *вытворчай гаспадаркі* не азначаў адмовы ад ранейшых шляхоў атрымання прадуктаў харчавання — палявання, збіральніцтва, рыбалоўства, але паступова яны рабіліся другаснымі, дапаможнымі промысламі.

ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

Як вядома, праблема ўзаемадзеяння чалавека і прыроды набыла яшчэ большую актуальнасць у нашы дні. Дзіўна, але і сёння, праз больш за 10 тысяч гадоў, чалавецтва мае тыя ж два шляхі яе вырашэння:

— самаабмежаванне патрэб, кантроль нараджальнасці і «масавага спажывання»;

— новыя рэвалюцыйныя адкрыцці, што дазваляць задаволіць патрэбы чалавецтва і мінімізаваць пакуты планеты.

1. У чым розніца прычын пазначанай праблемы для эпохі неаліту і сучаснасці?
2. Якія разнавіднасці і наступствы гэтай праблемы мы назіраем сёння? Чаму яны носяць характар «глабальных праблем чалавецтва»?
3. Якія канкрэтныя дзеянні пераадолення гэтай, здавалася б, адносна новай праблемы прапанавалі старажытныя людзі?
4. Назавіце сучасныя тэхналогіі «выратавання» планеты, якія ў першую чаргу ўплываюць не на аб'ёмы патрэб чалавечай цывілізацыі, а прапануюць новыя шляхі іх задавалення.
5. Які з двух спосабаў вырашэння няпростых адносін чалавека і прыроды бачыцца вам больш дзейсным? Ці можна рацыянальна спалучыць абодва?

3. Наступствы пераходу да вытворчай гаспадаркі.

Неалітычная рэвалюцыя мела вельмі глыбокія і разнастайныя наступствы. У выніку грандыёзнага гаспадарчага перавароту змяніўся характар узаемаадносін чалавека і прыроды, людзі перайшлі да аселага

Наступствы
неалітычнай
рэвалюцыі

ладу жыцця, больш складанымі сталі адносіны ўнутры калектыву. Разам з ускладненнем духоўнага свету быў дадзены імпульс развіццю мыслення чалавека, бо патрабаваліся больш глыбокія веды пра навакольны свет.

З'яўленне лішкаў
прадуктаў харчавання

Павелічэнне колькасці
насельніцтва

Падзел працы,
ажыўленне
тавараабмену
і ўзнікненне
гандлю

Узнікненне
маёмаснай
і сацыяльнай
няроўнасці

Пераход да аселага
ладу жыцця

Змены
ў светапоглядзе людзей

Зараджэнне і накопленне
культурных традыцый

З'яўленне перадумоў
да ўзнікнення першых
цывілізацый

НАСТУПСТВЫ НЕАЛІТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

Выявіце ўзаемасувязі паміж наступствамі неалітычнай рэвалюцыі.

З'яўленне
першых вырабаў
з металаў

4. Адкрыццё металургіі і яе значэнне. Наступным важным этапам у гісторыі чалавецтва стала выкарыстанне металічных прылад працы. Першапачаткова гэта былі медныя, бронзавыя (у асноўным са сплаву медзі і волава), а пасля жалезныя вырабы. Чалавек усвядоміў перавагі металу перад каменем. З цягам часу ўсе каменныя прылады былі замененыя на металічныя аналагі. Выкарыстанне металаў павялічыла колькасць і разнастайнасць прадметаў, якія вырабляліся.

Першыя металічныя вырабы з’явіліся ў канцы 5–4-га тыс. да н. э. Гэта былі медныя прылады буйных памераў, галоўным чынам сякеры, а таксама ўпрыгажэнні з медзі, золата і срэбра. Выкаваныя з самароднай медзі вырабы з’яўляліся і раней, але яны не складалі канкурэнцыі каменным прыладам працы.

Асваенне тэхналогій вытворчасці вырабаў з металаў на тэрыторыях пражывання людзей адбывалася нераўнамерна: спачатку гэта быў Бліжні і Сярэдні Усход (3-е тыс. да н. э.). У гісторыі Беларусі, як і ўсёй Еўропы, бронзавы век датуецца пачаткам 2-га тыс. да н. э. — VIII ст. да н. э. Медзь і вырабы з бронзы траплялі на нашы землі з тэрыторыі Прыкарпацця, Балкан, Каўказа і Урала. Але яшчэ доўга выкарыстоўваліся звыклія каменныя прылады працы. Найранейшымі металічнымі рэчамі, якія знайшлі археолагі на тэрыторыі Беларусі, з’яўляюцца плоская бронзавая сякера і меднае шыла. Дзякуючы развіццю абмену з суседнімі і аддаленымі абласцямі гэтыя тэрыторыі аказаліся трывала звязаны з агульнаеўрапейскімі працэсамі.

Выкарыстанне бронзавых прылад працы рэзка павялічыла эканамічныя магчымасці чалавека. З дапамогай бронзавай сякеры лясныя прасторы лягчэй і хутчэй ператвараліся ў расчышчаныя палі. Як вынік — пашыраўся асартымент збожжавых культур. З цягам часу людзі змаглі не толькі забяспечыць сябе прадуктамі харчавання, але і атрымаць іх лішкі. Колькасць насельніцтва імкліва павялічвалася.

Бронзавы век

Бронзавая сякера.
1300–900 гг. да н. э.
Г. Пінск. Брэсцкая вобласць

КОЛЬКАСЦЬ НАСЕЛЬНІЦТВА ЗЯМЛІ (млн чал.)

Мезаліт

Пачатак
бронзавага
веку

На колькі мільёнаў чалавек павялічылася насельніцтва планеты ў пачатку бронзавага веку?

Жалезны век

Яшчэ больш глыбокія змены надышлі пасля адкрыцця жалеза, з якога выраблялі прылады працы і зброю. Жалезная металургія з'явілася даволі позна, нягледзячы на тое што радовішчы гэтага прыроднага выкапня сустракаюцца досыць часта (асабліва ў выглядзе балотнай руды). Дадзены факт тлумачыцца складанай тэхналогіяй вытворчасці якаснага металу і яго тугаплаўкасцю. Найбольш раннія вырабы з жалеза былі зроблены старажытнымі кавалямі на мяжы 2–1-га тыс. да н. э. у Пярэдняй Азіі, Індыі і Паўднёвай Еўропе, хоць асобныя прадметы для рытуальных мэт вырабляліся з метэарытнага жалеза — «металу багоў» — значна раней: з 6–5-га тыс. да н. э.

Насельніцтва тэрыторыі Беларусі авалодала навыкамі жалезаробчай вытворчасці амаль адначасова з іншымі народамі Еўропы — у VII–VI стст. да н. э. Адначасова ў Беларусь прыйшло і кавальства. Выкарыстанне жалезных прылад працы і зброі паўплывала на ўсе бакі жыцця мясцовага насельніцтва.

Сярод вялізнай разнастайнасці наступстваў новага тэхнічнага перавароту, які шмат у чым падрыхтаваў глебу для будучага індустрыяльнага грамадства, былі ўзмацненне ўзаемадзеяння паміж супольнасцямі людзей (войны, абмен прадукцыяй, запазычанне тэхналогій) і павелічэнне іх рухавасці.

5. Прычыны і значэнне міграцый насельніцтва.

На працягу ўсёй старажытнай гісторыі адбываліся перасяленні людзей на новыя тэрыторыі, г. зн. *міграцыі*. Першапачаткова яны мелі стыхійны характар. Чалавек шукаў больш спрыяльныя для жыцця месцы з большай колькасцю жывёл для палявання, вадаёмаў для рыбалоўства і г. д. З узнікненнем вытворчай гаспадаркі чалавек пачаў здзяйсняць пераходы ў пошуках пашаў і больш урадлівых зямель. Далейшы рост насельніцтва, складванне буйных супольнасцей, а пасля і цывілізацый прыводзілі да з'яўлення новых прычын міграцый.

Успомніце, якая прылада выкарыстоўвалася на тэрыторыі Беларусі для плаўкі жалеза пры высокіх тэмпературах.

Прычыны міграцый

ПРЫЧЫНЫ МІГРАЦЫЙ СТАРАЖЫТНАГА НАСЕЛЬНІЦТВА

УНУТРАНЫЯ

- рост колькасці насельніцтва;
- вычарпанне рэсурсаў населенай мясцовасці;
- развіццё транспарту (колавы, конны, водны) і дарог;
- пашырэнне ваяўнічай ідэалогіі;
- новыя рэлігійныя ідэі, пошук «зямлі заповітай», «раю на зямлі»

ЗНЕШНІЯ

- змяненне клімату і ландшафту, прыродныя катаклізмы;
- буйныя ваенна-палітычныя падзеі (падзенне імперый);
- экспансія іншых плямёнаў, паражэнні ў войнах з суседзямі

Вынікам міграцый людзей стала іх рассяленне ва ўсіх спрыяльных для жыцця рэгіёнах нашай планеты. Змешванне мясцовага і чужога насельніцтва стала прычынай фарміравання новых этнічных супольнасцей. Міграцыйныя працэсы спрыялі пашырэнню найважнейшых дасягненняў чалавецтва: земляробства і жывёлагадоўлі, металургіі, пісьменства і г. д. Адбываўся абмен формамі грамадскай арганізацыі, элементамі матэрыяльнай і духоўнай культуры.

6. Індаеўрапейская экспансія на тэрыторыі Беларусі. Большасць сучасных еўрапейскіх народаў мае агульнае індаеўрапейскае паходжанне. *Індаеўрапейцы* — гэта старажытная этнамоўная супольнасць, што склалася ў 6–5-м тыс. да н. э. Пра месцазнаходжанне іх прарадзімы гісторыкі дыскусуюць шмат гадоў.

Народы, што размаўлялі на індаеўрапейскіх мовах, рассяліліся на агромністых прасторах ад Еўропы да Індыі. Адсюль і паходзіць іх назва, прапанаваная вучонымі ў XIX ст. Да ліку найстаражытнейшых індаеўрапейцаў адносіліся хеты, персы і інш. На працягу 3-га тыс. да н. э. індаеўрапейцы засялілі ўсю Еўропу і змяшаліся з мясцовым насельніцтвам. У выніку ўтварылася некалькі індаеўрапейскіх груп, якія размаўлялі на ўласных мовах. Пры гэтым рознага падзелу на асобныя этнасы (народы) у тыя

Гістарычная роля міграцый

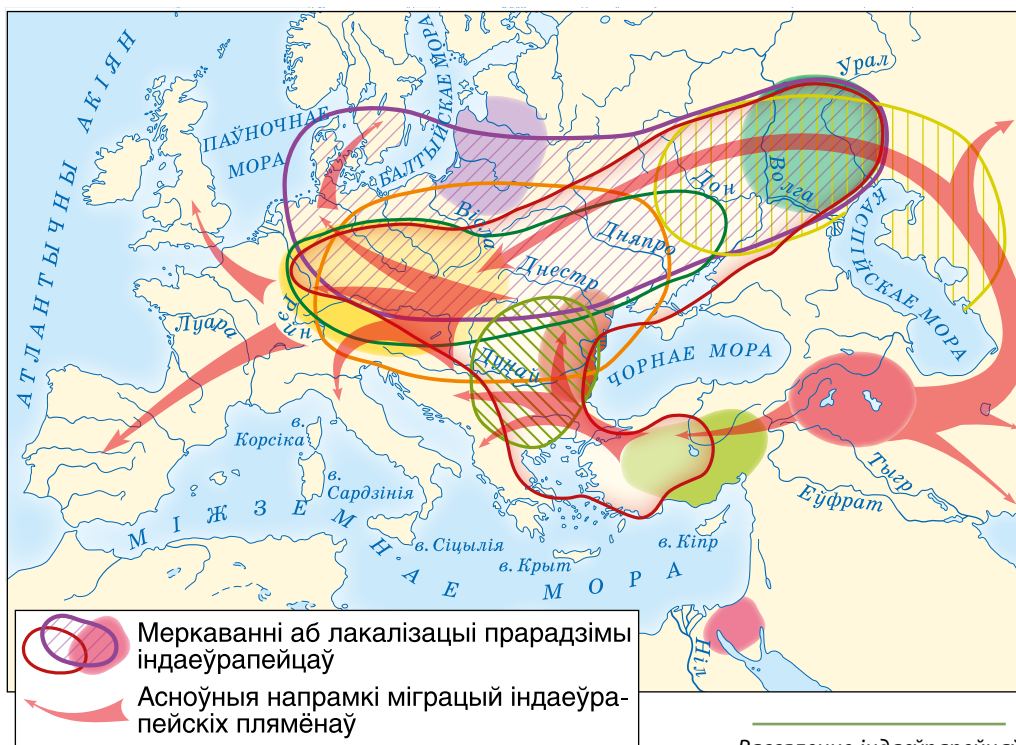
Індаеўрапейскія народы

На падставе наяўнай інфармацыі сфармуляўце азначэнне паняцця «індаеўрапейцы».

часы не было. Найважнейшай прыкметай, што адрознівала адну супольнасць ад іншай, была мова, на якой яны размаўлялі.

ГРУПЫ ІНДАЕЎРАПЕЙСКІХ НАРОДАЎ ЕЎРОПЫ

Успомніце, якія індаеўрапейскія народы рассяліліся ў Беларусі.

Рассяленне індаеўрапейцаў і гіпотэзы аб іх прарадзіме

Пакажыце на картасхеме магчымыя прарадзімы індаеўрапейцаў.

Масавыя перасяленні індаеўрапейцаў былі звязаныя галоўным чынам са змяненнем клімату: у выніку чарговага пахаладання зімы сталі больш працяглыя і суровыя, а летнія месяцы — больш спякотныя. У сувязі з гэтым панізілася роля земляробства і на першае месца ў эканоміцы індаеўрапейцаў выйшла жывёлагадоўля, якая патрабавала пашырэння пашаў і пошуку новых тэрыторый, дзе маглі б пракарміцца і людзі, і статкі жывёл.

Павелічэнню маштабаў міграцыі індаеўрапейцаў спрыялі вынаходства колавага транспарту і выкарыстанне для верхавой язды коней. Гэтыя фактары павысілі мабільнасць, умацавалі гандлёвыя і культурныя сувязі паміж рознымі супольнасцямі, змянілі спосабы вядзення гаспадаркі і вайсковай справы.

Прычыны міграцыі індаеўрапейцаў

ПРАВОДЗІМ МІНІ-ДАСЛЕДАВАННЕ

Уважліва разгледзьце вырабы індаеўрапейцаў.

1. Чаму тэрыторыя іх рассялення ў Еўропе атрымала назву:
 - а) культуры шнуравой керамікі;
 - б) культуры баявых сякер?
2. Як на падставе дадзеных вырабаў можна ацаніць узровень развіцця тэхналогій у старажытных індаеўрапейцаў?

Каменныя сякеры і гліняны гаршчок
старажытных індаеўрапейцаў

Прыблізна ў сярэдзіне 3-га тыс. да н. э. індаеўрапейцы з'явіліся на тэрыторыі сучаснай Беларусі. Мяшаючыся з мясцовым насельніцтвам, яны перадавалі сваю мову, вопыт вядзення сельскай гаспадаркі і навыкі рамяства. У выніку сфарміравалася новая культура, новы ўклад жыцця, у якім асноўную ролю адыгрывалі земляробства і жывёлагадоўля. У 2-м тыс. да н. э. на тэрыторыі Беларусі склалася этнаплемянная супольнасць людзей, якую вучоныя назвалі балтамі.

Індаеўрапейцы на тэрыторыі Беларусі

- Граніцы Рэспублікі Беларусь
- Тэрыторыя, першапачаткова заселеная індаеўрапейцамі з сярэдзіны 3-га тыс. да н. э.
- Асноўныя напрамкі міграцыі індаеўрапейцаў (першай і другой хвалі)

Міграцыя індаеўрапейцаў на тэрыторыю сучаснай Беларусі

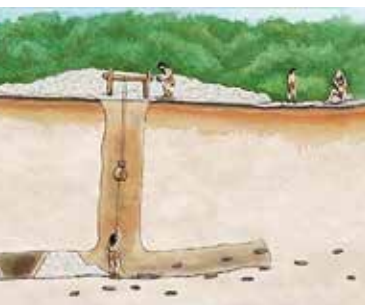
З якіх напрамкаў на беларускія землі ішлі міграцыі першай і другой хвалі індаеўрапейцаў?

З'яўленне земляробства і жывёлагадоўлі на тэрыторыі Беларусі разам з пранікненнем сюды новага насельніцтва стала самай значнай падзеяй першабытнай эпохі.

ПЕРШАБЫТНЫЯ ШАХЦЁРЫ БЕЛАРУСІ

Рассяліўшыся на тэрыторыі Беларусі, індаеўрапейцы вырашылі праблему нястачы сыравіны для вырабу сякер, якія былі жыццёва неабходныя ў лясным краі. Каля сучаснага пасёлка Краснасельскі Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці перасяленцы знайшлі буйное радовішча якаснага крэменю і ўручную стварылі тысячы шахтаў (глыбіня — 6 м, дыяметр — 2 м).

Побач пачалі работу майстэрні, асноўнай прадукцыяй якіх і сталі сякеры. Варта адзначыць высокі ўзровень майстэрства шахцёраў, якія працавалі каля тысячы гадоў, пакуль патрэба ў крэмені не знікла.

Малюнак-рэканструкцыя шахты. 2-е тыс. да н. э.
Каля пас. Краснасельскі

Бюст краснасельскага шахцёра.
Антрапалагічная рэканструкцыя

7. Ад радавой абшчыны да суседскай. Міграцыі насельніцтва паступова разбуралі сувязі паміж родзічамі. Падчас перасялення асобныя плямёны і роды, што ў іх уваходзілі, сяліліся ў розных месцах, мяшаліся з іншымі родамі. Апроч гэтага, у выніку шырокага распаўсюджвання металічных прылад працы ў радавой абшчыне вырасла роля парнай сям’і. Невялікая (малая) сям’я была здольная самастойна забяспечыць сябе прадуктамі, пабудаваць жылло, абараніцца ад дзікіх звяроў без дапамогі ўсяго радавога калектыву. Усё гэта прывяло да распаду радавой і з’яўлення **суседскай абшчыны**.

Адметнай рысай суседскай абшчыны было спалучэнне індывідуальнага (сямейнага) і калектывнага (абшчыннага) карыстання зямлёй. Сем’і вялі ўласную гаспадарку, апрацоўвалі асобны ўчастак зямлі сваімі прыладамі працы і адпаведна самі распараджаліся вырабленымі прадуктамі. Пры гэтым захоўвалася агульнае валоданне зямлёй і пашамі, існавалі абшчынныя органы кіравання. Суседская абшчына сумесна адказвала за злачынствы сваіх членаў, выступала ў адносінах з іншымі супольнасцямі.

Распад радавых абшчын на тэрыторыі Беларусі паскараўся з пераходам да вытворчай гаспадаркі. Індаеўрапейцы, прышоўшы, мяшаліся з мясцовымі родамі, стваралі новыя аб’яднанні. Але сапраўдны пераход ад радавой да суседскай абшчыны ў Беларусі адбыўся ўжо ў жалезным веку. Дзякуючы ўдасканаленню прылад працы раслі вытворчыя магчымасці земляробства і жывёлагадоўлі, павялічваўся абмен, у выніку міжплемянных сутыкненняў з’яўлялася ваенная здабыча — усё гэта вяло да ўзрастання ролі асобных (малых) сем’яў. Адначасова вырасла значэнне і родаплемянной знаці, якая пачала перадаваць сваё высокае становішча ў спадчыну. Абазначыўся новы важны этап у гісторыі як усяго чалавецтва, так і Беларусі.

Суседская абшчына — форма арганізацыі супольнасці людзей, якая складаецца з некалькіх сем’яў, што пражываюць на адной тэрыторыі, але вядуць асобную гаспадарку.

Агульнае і індывідуальнае ў суседскай абшчыне

Сацыяльныя змены на тэрыторыі Беларусі

Прылады працы вылучылі чалавека з жывёльнага свету, паспрыялі пераадоленню сур'ёзнай пагрозы яго існаванню і стварылі магчымасці для далейшага прагрэсіўнага развіцця. На тэрыторыі Беларусі адбываліся такія самыя працэсы, што і ў іншых рэгіёнах Еўропы і свету. Найважнейшай падзеяй старажытнай гісторыі Беларусі стала рассяленне ў нашым краі індаеўрапейцаў. Такім чынам, ужо з канца новага каменнага веку беларускія землі былі ўключаны ў агульнаеўразійскую культурную прастору. Пераход да вытворчай гаспадаркі, а пасля пачатак выкарыстання вырабаў з металаў адбіліся на ўсіх баках жыцця чалавецтва і прывялі да стварэння першых цывілізацый і дзяржаў.

калі ў свеце...

9–3-е тыс. да н. э. — паступовы пераход да вытворчай гаспадаркі (неалітычная рэвалюцыя) ў розных рэгіёнах

на тэрыторыі Беларусі...

Сярэдзіна 3-га тыс. да н. э. — узнікненне жывёлагадоўлі і земляробства

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Як на працягу каменнага веку змяняліся прылады працы і тэхналогіі іх вырабу?
2. Ці маюць рацыю гісторыкі, якія называюць пераход да вытворчай гаспадаркі рэвалюцыяй? Пералічыце наступствы неалітычнай рэвалюцыі. Якое значэнне яна мела для чалавечай цывілізацыі?
3. Складзіце схему «Наступствы адкрыцця металургіі». Выкарыстайце ў схеме наступныя словы: апрацоўка зямлі, рамяство, зброя, гандаль, гарадзішча, мараплаўства, ваенныя канфлікты. Якія з вылучаных наступстваў вы лічыце найбольш значымі? Сваё меркаванне растлумачце.
4. Якое значэнне мелі міграцыі ў старажытнасці?
5. Складзіце лагічны ланцужок, які адлюстроўвае прычыны і наступствы пераходу ад радавой абшчыны да суседскай.
6. Складзіце храналагічную табліцу найважнейшых дасягненняў чалавека на працягу першабытнай эпохі.
7. Складзіце тэзісы, якія пацвярджаюць вывад: «На тэрыторыі Беларусі ў старажытнасці адбываліся тыя ж працэсы, што і ў іншых рэгіёнах Еўропы і свету».